Kafkasya'da Rusya ve Azerbaycan Olgusu

İçeriği Yazan: Ali Koca [1] Zaman: Cum, 17/05/2013 - 18:06

Yazar: Ali KOCA

Azerbaycan, 1918–1920 yılları arasındaki kısa bağımsızlık döneminin ardından Kızıl Ordu'nun işgaliyle Sovyetler Birliği'nin hakimiyetine girmiş, 1991'de bağımsızlığını ilan edene kadar da fiili hakimiyeti altında kalmıştır. Azerbaycan 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını ilan edene kadar, yaklaşık 200 yıl boyunca Rusya-Azerbaycan ilişkileri merkez-çevre ilişkileri düzeyinde devam etmiştir. Azerbaycan'ın alışılagelmiş yaşam tarzı, ekonomisi, yönetim sistemi bu süre zarfında bütünüyle Sovyetler Birliği'ne entegre olmuştur. Azerbaycan, konumunun beraberinde getirdiği pek çok sebepten dolayı Sovyetler'in özel ilgi alanı olagelmiştir. İlk olarak, Azerbaycan'ın petrol ve doğalgaz rezervleri, Hazar'da ilk petrolün Azerbaycan kıyılarından çıkmış olması, ve ülkenin uzun süredir petrol üretiminde özelleşmiş olması; bunun yanı sıra Azerbaycan'ın, özellikle Soğuk Savaş yıllarında Moskova'nın Batı karşısında uydusu olarak görmek istediği Türkiye ve İran'a komşu olması ve Azerbaycan'ın tarıma son derece elverişli verimli toprakları ile subtropikal iklimi, Rusya'nın gözünde Azerbaycan'ın önemini arttırmıştır. (1)

Fiilî hakimiyeti dolayısıyla 1991 yılına kadar Azerbaycan'ı kolayca etki alanında tutan SSCB'nin dağılmasının ardından Azerbaycan-Rusya ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Azerbaycan bağımsızlığını elde ettiği sırada Azerbaycan devlet başkanlığı görevinde bulunan Mütellibov'un iktidarı Rusya yanlısı bir politika izlemiş, bu politika çerçevesinde muhalefete rağmen eski SSCB'nin devamı niteliği taşıyan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) vücut veren 21 Aralık 1991 tarihli Almatı Bildirisi'ne imza atmıştır. Ancak bu, parlamento tarafından onaylanmamıştır. Rusya ise bu dönemde Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanımamıştır. Ayrıca Azerbaycan'ın bağımsızlığını en geç tanıyan ülkelerden biri oluştur. Bu, özellikle ilk dönemlerde Rusya Federasyonu dış politikasının gerçekçilikten uzak ve duygusal bir yaklaşım içerisinde olduğunu göstermektedir. Rus askeri birliklerinin katılımıyla 26 Şubat 1992'de gerçekleştirilen Hocalı Katliamı Mütellibov'un yönetimden uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Bu katliam ile beraber Mütellibov'un her şeye rağmen Rusya ile aynı kulvarda yürüme politikası çökmüştür. (2)

Son yıllarda Azerbaycan'ın dış politika ve ekonomik bağlamda daha bağımsız politika izlemesi hiç şüphesiz Rusya'yı rahatsız etmiştir. Azerbaycan'ın Rusya'yı rahatsız eden politikalarını kısaca aşağıdaki gibi değerlendirmek mümkündür:

-Dağlık Karabağ probleminin sonuca ulaşması yolunda Azerbaycan'ın daha bağımsız politika izleme isteği;

-Azerbaycan'ın silah alımında ve askeri işbirliklerde Rusya'dan daha çok Türkiye ve diğer devletlere öncelik vermesi;

-ABD, NATO ve Avrupa devletleri ile askeri ilişkilerini geliştirmek çabası ve Rusya'nın Kafkasya'da Avrupa ve ABD varlığını Azerbaycan üzerinden hissetmeye başlaması;

-Transhazar petrol boru hattının inşa edilmesindeki jeoekonomik menfaatini ön plana çıkarması; (3)

-Dağıstan'da yaşayan Azerbaycanlıların Azerbaycan devleti tarafından örgütlendirildiği hakkında iddialar; (4)

-Gürcistan ile ilişkilerinin geliştirilmesi ve Gürcistan'da Azerbaycan'ın askeri ve ekonomik ilişkilerin tarihde ki en yüksek seviyeye çıkması;

-Gebele radar üssünün kiralanması ile ilgili Azerbaycan'ın yeni şartlar ileri sürmesi; (5)

-Rusya'dan "VAZ" markalı bazı araba modellerinin ithaline yasak getirmesi; (6)

- Azerbaycan basınında son zamanlarda Rusya karşıtı söylemlerin artması;

Rusya'nın Azerbaycan politikasında algılanan problemler ise bu şekilde değerlendirilebilir:

-Rusya Azerbaycan'ın bağımsızlığını hazmedememiş ve Azerbaycan'ı Kafkasya'da kendine rakip olarak görmesi ;

-Dağlık Karabağ probleminin sonuca varılamamasının başlıca nedeni Rusya'nın oynamış olduğu roldür;

-Rusya Ermenistan'ı kayıtsız şartsız siyasi, ekonomik ve askeri olarak desteklemektedir; (7)

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı

-Ortak Güvenlik Antlaşması Teşkilatı çerçevesinde Ermenistan'da konuşlanan 102. Rus askeri üssü Azerbaycan için ciddi tehlike kaynağıdır; (8)

-Rusya Azerbaycan'daki bölücülük faaliyetlerini desteklemektedir özellikle Rusya yanlısı azınlıkları kışkırtması;

-Rusya'nın Azerbaycan iç politikasına müdahale imkanları halen tükenmemiştir; (9)

-Azerbaycan'ın bağımsız enerji politikasını hayata geçirmesi Rusya'yı rahatsız etmektedir;

Yeni Dönem Ekonomi Politikaları

2003 – 2005 yıllarında Kafkasya'da vuku bulan "renkli devrimler" her ne kadar Azerbaycan'ı teğet geçse de Gürcistan da Rus otoritesi ve geleneğini kökten sarsmıştır. 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'a saldırması ve geri tepki olarak Nato'nun ve ABD'nin etkisiz kalması Gürcü halkında büyük bir hayal kırıklığı oluşturmuştur. Rusya'nın bu müdahalesi etkisinin zayıfladığı Kafkas ülkelerine bir nevi ultimatom şeklinde algılandı. Oluşan yeni ivme de Rusya-Azerbaycan ilişkilerinin ekonomi politiği kendini göstermeye başlamıştır.

1994´de Azerbaycan'daki "Yüzyılın Petrol Anlaşması"nda istediği payı alamayan Rusya şirketi Lukoil 1996 yılında aldığı hisseyi satarak çekilmesine rağmen, 2008´den itibaren Azerbaycan'ın gaz ve petrol kaynaklarının işletmesinde yeniden rol almaya başlamıştır. (10)

21-22 Şubat 2006 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in daveti üzerine, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne bir çalışma ziyaretinde bulunması Rusya-Azerbaycan ilişkilerinin ekonomi politiğini derinden etkilemiştir. Ziyaret esnasında, 22 Şubat 2006 tarihinde Putin ve Aliyev tarafından Bakü'de iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın geliştirilmesi hakkında ortak bildiri imzalanmıştır. Bakü Deklarasyonu olarak da bilinen bu bildiride, 3 Temmuz 1997 tarihinde Rusya Federasyonu ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasında imzalanmış Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Güvenlik Antlaşması'nın ve 6 Şubat 2004 tarihinde imzalanmış iki ülke arasında ekonomik siyasi, askeri ve insani alanlarda çok yönlü işbirliğinin geliştirilmesine dair Moskova Deklarasyonu'nun yenilendiği belirtilmiştir. Bakü Deklarasyonu iki ülke arasında en üst düzeyde düzenli ve yapıcı diyalogun derinleşmesini, ikili siyasi ve ekonomik ilişkilerde karşılıklı istişarelerin artırılması ve iki ülkenin yürütme makamları arasında tecrübe paylaşımının genişletilmesini içermektedir. (11)

Bakü Deklarasyonu'nda Rusya'nın Azerbaycan'la ekonominin stratejik sektörlerinde uzun vadeli ekonomik işbirliğine ve Kuzey-Güney transit petrol hattıyla Azerbaycan'dan dünya pazarlarına petrol taşınmasına ve Azerbaycan'la enerji sektöründe diğer ortak projelerin geliştirilmesine özellikle ilgi duyduğu ifade edilmektedir. (12)

Ticari ve Ekonomik İlişkiler

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Rus- Azeri ekonomik ilişkileri yüksek seviyede gerçekleşmiştir. Rusya Azerbaycan arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler enerji, ulaştırma, ve telekomünikasyon alanlarında olmuştur.

a. Ekonomik ??birli?i Anla?malar?

Azerbaycan ve Rusya aras?nda Ticari-Ekonomik ili?kiler iki devlet aras?nda imzalanm?? a?a??daki temel anla?malara göre yürütülmektedir:

1. Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu aras?nda 30 Eylül 1992 y?l?nda imzalanm?? Serbest Ticaret Anla?mas?,
2. Serbest Ticaret Rejimi'ne dair 06 ?ubat 2004 tarihinde imzalanm?? Protokol
3. 21 ?ubat 2002 y?l?nda Ekonomik ??birli?inin Temel Prensipleri ve ?stikametleri hakk?nda antla?ma. (13)

Ayr?ca, 25 Ocak 2002 tarihinde Rusya-Azerbaycan hükümetleraras? komisyonunca imzalanm??, 2010 y?l?na kadar uzun süreli ekonomik i?birli?ine dair anla?ma ve ticari-ekonomik ili?kilerin faalle?mesine dair program, Rusya-Azerbaycan ekonomik ili?kilerinde büyük önem ta??maktad?r. Bu iki anla?ma d???nda, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti aras?nda ekonomik i?birli?i anla?mas? çerçevesinde 18 Ocak 1996 y?l?ndan itibaren faaliyetini sürdüren Hükümetleraras? Ekonomik ??birli?i Komisyonu vard?r.

Azerbaycan, Rusya Federasyonu ile Ba??ms?z Devletler Topluluğu çerçevesinde de serbest ticaret bölgesi, gümrük birli?i ve ekonomik bütünle?me hakk?nda düzenleyici nitelikli belgeler imzalam??t?r. (14)

b. D?? Ticaret

Rusya ile Azerbaycan arasındaki ticaret hacmi 2009 yılında 1.82 milyar dolara ulaşmıştır ve bunun 1.070 milyarını ithalat, 0.744 milyarını ise ihracat oluşturmaktadır. Bu göstergelerle Rusya, Azerbaycan'ın dış ticaretinde Türkiye'den sonra ikincidir. (15)

c. Yat?r?m ve Sermaye

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı

Bu alanda Rusya-Azerbaycan ilişkileri çok iyi durumdadır. Azeri işadamlarının Rusya'daki yatırımlarının ve çok büyük ihalelere katılmalarının yanı sıra Azerbaycan'da yaklaşık 400 Rus şirketi faaliyet göstermektedir. Bunların 170´i ortak sermaye ile 95´i sadece Rus sermayesi ile kurulmuştur. Azerbaycan'da şubeleri ve temsilcilikleri olan kayıtlı 124 Rus şirketi bulunmaktadır. Azerbaycan ekonomisindeki Rus sermayesi 2007 yılı için 1.339 milyar dolara ulaşmış ve özellikle enerji sektöründe yoğunlaşmıştır. (16)

d. Enerji

Enerji işbirliği Rusya-Azerbaycan ekonomik ilişkilerinin en önemli alanıdır. 2000 yılında Putin'in Bakü ziyaretinden sonra, Rusya Azerbaycan enerji sektörüne daha çok önem vermeye başlamıştır. Bu kapsamda 2006 yılının Kasım ayında Bakü'de, Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (ARDNŞ) ve Rusya'nın "Rusneft" şirketi arasında Abşeron yarımadasında Zığ ve Hövsan petrol yataklarının keşfi ve işletmesine dair 26 yıllık (25%- 75% hisseli) bir anlaşma imzalanmıştır. Başka bir Rus şirketi Lukoil, Şah denizde en büyük gaz yatağı ile Rusya-Azerbaycan sınırındaki D-222 ("Yalama") deniz bloğunun işletmesini sürdürmektedir. Azerbaycan-Rusya arasında 2003 yılında imzalanmış gaz anlaşmasına göre Rusya, Azerbaycan'ı 31 Aralık 2008 tarihine kadar 4,5-5,5 milyar m3 doğal gaz sağlamakla yükümlüydü. Fakat Rusya tarafı 2007 yılında doğal gaz fiyatlarını önemli ölçüde artırdığından Azerbaycan Rusya'dan gaz almaktan vazgeçti. 2006 yılında Bakü-Novorosiysk petrol boru hattından 4 milyon ton petrol ihraç eden Azerbaycan, 2007 yılından itibaren bu boru hattından petrol taşınmasının belirsiz olduğunu belirtmiştir.(17)

e. Ula?t?rma

Taşımacılık alanında Rusya, Azerbaycan'ın en sıkı işbirliği içerisinde olduğu ülkelerden biridir. Esasında demir yolları ile yüklerin taşımasına büyük önem verilse de Azerbaycan'ın okyanusa çıkışı Rusya'nın iç sularından geçmekle mümkündür ki, bu da Azerbaycan'ın uluslararası gemi taşımacılığında Rusya'dan izin almasını gerektirmektedir. Örneğin, 2006 yılında Rusya'nın iç sularından iki istikamette geçiş için Azerbaycan gemilerine 25 izin alınmıştır. 2007 yılında bu izin sayısı 28 olmuştur. (18)

Ali KOCA

iletisim@politikadergisi.com

Dipnotlar:

1. Azerbaijan Kadım Co?rafyan?n Genç Ülkesi, azerbaycan.ihh.org.tr , 2013
2. Azerbaijan Kadım Co?rafyan?n Genç Ülkesi, azerbaycan.ihh.org.tr , 2013
3. Dr. Hatem Cabbarl?, Azerbaycan-Rusya ?li?kilerine bir bak??, http://www.kafkassam-merkez.com/index.php?act=content&id=8813&id_cat=9 , 2013
4. Dr. Hatem Cabbarl?, Azerbaycan-Rusya ?li?kilerine bir bak??, http://www.kafkassam-merkez.com/index.php?act=content&id=8813&id_cat=9 , 2013
5. Dr. Hatem Cabbarl?, Azerbaycan-Rusya ?li?kilerine bir bak??, http://www.kafkassam-merkez.com/index.php?act=content&id=8813&id_cat=9 , 2013

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı

6. Dr. Hatem Cabbarl?, Azerbaycan-Rusya ?li?kilerine bir bak??, http://www.kafkassam-merkez.com/index.php?act=content&id=8813&id_cat=9 , 2013

7. Dr. Hatem Cabbarl?, Azerbaycan-Rusya ?li?kilerine bir bak??, KAFKAS STRATEJ?K ARA?TIRMALAR MERKEZ?, 2013

8. Dr. Hatem Cabbarl?, Azerbaycan-Rusya ?li?kilerine bir bak??, KAFKAS STRATEJ?K ARA?TIRMALAR MERKEZ?, 2013

9. Dr. Hatem Cabbarl?, Azerbaycan-Rusya ?li?kilerine bir bak??, KAFKAS STRATEJ?K ARA?TIRMALAR MERKEZ?, 2013

10. DR.Fariz ?smay?lzadeh, Russia's energy interst in Azerbaijan, A comparative study of the 1990's and the 2000's \ Global Market Brifng, Russian foreign Energy Policy, say? 12

11. Anar Rzayev , Rusya- Azerbaycan ?li?kilerinin Ekonomi Politi?i , B?LGESAM , 2010

12. http://www.azembassy.msk.ru/index.html

13. Azerbaycan D??i?leri Bakanl???, ?kitarafl? ?li?kiler http://mfa.gov.az/images/stories/Countries/rusiya/ikiterefli%20munasibetleer%20dair.pd

14. Anar Rzayev , Rusya- Azerbaycan ?li?kilerinin Ekonomi Politi?i , B?LGESAM , 2010

15. http://www.azstat.org/publications/azfigures/2010/az/018.shtml

16. http://www.embrus-az.com/torg_activity2010.html

17. www.socar.az /Azerbaycan Devlet Petrol ?irketi

18. http://www.azstat.org/publications/azfigures/2010/az/018.shtml

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı

Yorumlar

- Analiz [2]
- Dış Siyasa [3]

Kaynak URL (*28/03/2024 - 15:06* tarihinde yazdırıldı):
https://www.politikadergisi.com/okur-makale/kafkasyada-rusya-ve-azerbaycan-olgusu

Bağlantılar:
[1] https://www.politikadergisi.com/pd-uye/ali-koca
[2] https://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/analiz
[3] https://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/dis-siyasa

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı